

MODALITĂȚI DE IDENTIFICARE A COPIILOR SUPRADOTAȚI

*Nina SACALIUC, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Moldova*

Summary: *The article dealt with current issues of education of intellectually gifted children. The author gives answer to the questions: Who is gifted? What is Giftedness? The answers to these questions are given by the positions pedagogical, psychological, social, biological. The focus is on the nature gifted are exposed briefly early characteristics of giftedness.*

Supradotarea primește numeroase semnificații și definiții, în funcție de mai multe sisteme de referință.

„Copil supradotat” (engl. *Gifted Children*) – copil cu structuri intelectuale și cu aptitudini remarcabile în toate domeniile.

Noțiunea „supradotat” este un concept multidimensional. Performanțele înalte sau excepționale ale copiilor supradotați rezultă din interacțiunea fericită dintre capacitățile lor individuale și mediul lor de existență.

Există o multitudine de termeni care, deși au sensuri distincte, sunt folosiți ca sinonime nu numai în vorbirea curentă, ci și în literatura psihopedagogică. Astfel, cuvintele „bun la învățătură”, „talentat”, „capabil de performanțe” sau „dotat”, „supradotat”, „precoce”, „excepțional”, „copil minune” semnifică de multe ori aceeași categorie de indivizi, fără a se opera diferențele de nivel și tip ale aptitudinilor la care se face referire [1].

Apare întrebarea: Cine este supradotat? Ce înseamnă supradotare? În ce termeni trebuie definită ea? Răspunsul la aceste întrebări a fost în mod diferit:

- este considerat supradotat copilul care învață mai repede, cu mai multă ușurință volumul de cunoștințe propus unui grup de o anumită vârstă din care și el face parte (definiția pedagogică);
- este supradotat copilul a cărui vârstă mentală este superioară celei cronologice, adică este precoce, cu toate că a fi precoce nu înseamnă a fi neapărat supradotat, după cum nu toți supradotații sunt și precoci; noțiunile de „supradotat” și „precoce” nu sunt în mod necesar sinonimice (definiția psihologică);
- este supradotat (creativ) copilul care (în urma unei educații speciale) obține rezultate deosebite în planul creativității și utilității sociale a activității sale (definiția socială);
- este supradotat copilul al cărui sistem nervos central, prin structura și funcționarea sa, îl face apt pentru o deosebită capacitate de memorare-învățare și de raționament (definiție biologică).

Deci, este supradotat acel copil căruia inteligența sa superioară îi va da posibilitate de a fi deosebit de eficace în orice domeniu de activitate, adică copilul înzestrat intelectual.

De pe pozițiile psihologice vom examina termenul „copil supradotat”, adică de pe pozițiile ultimului nivel. Să înțelegem copiii care se deosebesc de timpuriu de semenii săi prin dezvoltarea intelectuală înaltă, care e o consecință atât a predispozițiilor native, cât și cea a condițiilor favorabile de educație.

Incluzând în conținutul noțiunii „copil supradotat” caracteristica „dezvoltarea intelectuală înaltă” e necesar să ne descurcăm în sensul acestuia. Ce înseamnă înaltă? Vom recurge la nivelul diferitor copii la nivelul aceleiași vârste. Nivelul înalt se apreciază, referindu-ne la norma de vârstă, iar aceasta-i un orientativ (nivelul mediu al vârstei date).

În lucrările cercetătorilor universali (A. Bine, T. Simon, L. Terman) supradotarea este legată, mai întâi, cu nivelul intelectual înalt al posibilităților individului.

Actual, acest termen are un înțeles mai larg decât în sensul posibilităților. Există câteva apropieri la depistarea și dezvoltarea supradotării (Dj. Ghilford, A. de Bono, Dj. Galagher, Dj. Renzulli, P. Torens etc.).

Numeroase cercetări în vederea studierii copiilor supradotați s-au efectuat și în alte țări ca S.U.A., Olanda, Germania, Marea Britanie, Elveția, Franța etc.

Cercetătorii americani scot în evidență dispoziții particulare în următoarele domenii:

1. Capacități intelectuale generale.
2. Calități de lider.
3. Artă vizuală sau alte expresii artistice.
4. Capacități psihomotorii.
5. Aptitudini școlare specifice; gândire critică.

Cea mai completă definiție a supradotării este cea reprezentată în Raportul Morland. Ea a fost enunțată în următorii termeni.

Sunt supradotați și talentați acei copii identificate de persoane profesional calificate și care, în virtutea obligațiilor lor deosebite, sunt capabile de performanțe ridicate. Aceștia sunt copii care au nevoie de programe de educație diferențiată și/sau servicii care în mod normal nu pot fi asigurate de școlile obișnuite, pentru ca aceștia să-și poată aduce contribuția lor pentru sine și societate. Copiii capabili de performanțe înalte sunt cei care

demonstrează achiziții și/sau abilități potențiale în unul sau mai multe din următoarele domenii:

- abilități intelectuale generale;
- aptitudini academice specifice;
- gândire creativă sau productivă;
- abilități de lider;
- abilități psihomotorii.

Supradotarea, la fel ca și sinonimele abilității superioare sau ale talentului, presupune o mare diversitate de semnificații. Deși nici o definiție nu este unanim acceptată la ora actuală, toate semnalizează potențialul aptitudinal, inteligența, performanța și necesitatea serviciilor educaționale diferențiate [1].

Poate cea mai veche definiție este cea a americanului L. Terman. Luând drept criteriu rezultatele obținute la testele de inteligență, el îi numește pe copiii ce obțin un coeficient de inteligență de peste 130 „copii dotați”, peste 140 – „copii supradotați”, iar peste 170 folosește termenul de „geniu”.

În identificarea copiilor supradotați un rol important îl au profesorii și familia. Diagnosticul se poate baza pe o observație îndelungată, ca o valoare superioară a testelor de inteligență.

Metodele și procedeele de identificare și clasificare a supradotaților variază considerabil de la o țară la alta tocmai datorită faptului că acest concept de supradotare în sine întrunește, în totalitate, un foarte redus acord, chiar printre specialiști. Unii iau în considerare, în definirea supradotării, doar criteriul creativității, alții ignoră creativitatea sau o consideră a nu fi măsurabilă, iar alții se bazează în identificarea supradotării pe consistența performanțelor superioare individuale, comparativ cu cele ale unui grup martor sau pe obținerea generalizată de performanțe deosebite în plan intelectual [2].

În cele mai multe situații se utilizează pentru identificarea supradotării *testele de inteligență* pentru aflarea coeficientului intelectual. Observația cea mai pertinentă este aceea că inteligența și supradotarea sunt fenomene extrem de complexe și care nu pot fi decât parțial măsurabile cu actualele instrumente și „arta” de testare. Relativ îngusta zonă de performanță, cerută de scorurile excepțional de ridicate ale coeficientului intelectual, presupune totuși instrumente simple ca alcătuire și concepție psihologică și care nu pot surprinde și alte aspecte (talente și abilități deosebite), care sunt prezente la un adevărat supradotat.

Totuși, în pofida acestor limite ale testelor de aflare a coeficientului intelectual, cele mai multe jurisdicții din lume continuă să-și bazeze deciziile pe acestea, considerându-le ca cele mai importante componente dintre metodele de identificare și orientare a copiilor supradotați.

Utilizând doar un singur mijloc de identificare, implicit vom reduce supradotarea doar la ceea ce măsoară acel instrument, excluzând astfel din această categorie toate celelalte capacități deosebite care nu pot fi detectate doar de o singură modalitate de identificare.

Accepțiunea pluralistă a supradotării și talentului obligă a se recurge la instrumente adecvate de identificare pentru fiecare categorie: pentru aptitudini intelectuale – teste de inteligență, pentru creativitate – teste de creativitate, pentru aptitudini academice – teste de cunoștințe specifice etc.

Procesul de identificare a copiilor supradotați este, implicit, un mijloc de diagnostic și de evaluare a nevoilor lor specifice. Identificarea are o rațiune de a fi făcută numai dacă avem și o serie de opțiuni posibile în materie de educație, în curs de derulare sau pe cale de a fi îmbunătățite.

În urma unor cercetări sistematice în domeniu, Renzulli propune următoarele tipuri de investigații și rezultate școlare pentru identificarea copiilor supradotați:

- teste de inteligență;
- teste de creativitate (de gândire divergentă și productivă);
- teste de personalitate;
- chestionare de evidențiere a motivației de a reuși;
- chestionare de investigare a imaginii de sine;
- chestionare de opinie adresate profesorilor;
- note școlare.

În același an Renzulli și Reis sugerează un demers practic, etapizat în următoarea succesiune:

- principalele criterii de identificare trebuie să fie inteligența și rezultatele școlare; ceilalți parametri, precum creativitatea și motivația pentru învățare, pot fi evaluați pe parcursul instruirii;
- actul identificării se va desfășura în două etape: 1) preselecția copiilor, ca potențial supradotați, prin mijloace psihologice (teste pentru aflarea coeficientului intelectual) și 2) evaluarea copiilor preselecționați ca supradotați de către profesori, prin chestionare sau liste de trăsături caracteristice.
- compararea și reevaluarea identificării făcute cu mijloace nonșcolare cu rezultatele școlare ale copiilor considerați supradotați.

În utilizarea testelor clasice de evidențiere a coeficientului intelectual va trebui să se interpreteze cu prudență pragul de la care îi considerăm supradotați și gradul de încredere care se poate acorda unor astfel de date obținute de la populații pe care aceste teste nu au fost standardizate [2].

Standardizarea testelor psihologice este și un mijloc de a evita erorile consecvente, fără să poată însă înlătura definitiv pe cele inconsecvente, deci pe cele care nu se structurează în tendințe stabile. Testele de inteligență ar trebui cel puțin completate și cu probe de măsurare a gândirii divergente, fără a ne mai referi la faptul că încă nu avem instrumente multifactoriale care să măsoare și aspectele calitative și cantitative ale supradotării.

Copilul supradotat poate fi numit ca atare pe baza unui sistem generalizat de norme obiective și nu doar prin comparare cu ceilalți membri ai grupului său de proveniență. Dacă se va confrunta științific faptul că există un pattern al supradotării, atunci ar fi justificat să se

utilizeze un instrument unic de identificare bazală a potențialelor intelectuale înalte. În acest caz procesul identificării calitative și cantitative va avea minimal etapele următoare:

- identificarea tuturor copiilor care posedă pattern-ul supradotării cu un instrument psihologic comun de gândire divergentă și convergentă;
- identificarea a celor cu potențiale sau performanțe foarte ridicate;
- stimularea lor relativ globală și nediferențiată;
- reintegrarea celor neconfirmați ca supradotați în sistemul general de instruire;
- stimularea personalizată a celor supradotați și a celor talentați (pe domenii).

Identificarea de către profesor a copiilor supradotați din clasa sa este metoda cea mai accesibilă de utilizat la niveluri mai mici de învățământ (de exemplu, primar) și pe baza unor criterii minimale de selecție; utilizarea de către cadrele didactice a unor indicatori și scale duce la sporirea acurateții identificării lor și la creșterea corelației rezultatelor selecției cu abilitățile academice așteptate și manifestate de elevi.

Cadrele didactice trebuie să fie mai receptive la ideea că printre cei care sunt primii la învățatură în clasă sunt și copiii supradotați, dar și că aceștia, uneori, pot fi printre ultimii sau chiar în situație de eșec la unele discipline. În acest fel, cu siguranță, s-ar diminua numărul mare de supradotați neidentificați, care sunt printre cei cu rezultate școlare modeste, cei „stinși”, dar care au fost precoci, și s-ar reduce numărul mare de supradotați subvalorizați, comparativ cu cei confirmați și adaptați la regimul de viață școlară.

Metoda cea mai simplă și empirică de identificare a copiilor supradotați este aceea de a-i numi de către cadrele didactice pe cei cu performanțe deosebite. Dar nu puține sunt situațiile în care profesorii neagă faptul că ar avea supradotați în clasă și susțin că nici n-au întâlnit în cariera lor astfel de copii. Faptul acesta este aproape imposibil și explicația constă mai ales în lipsa lor de interes pentru această problemă, lipsa de informație, privind criteriile de identificare a celor supradotați, extinderea principiilor egalitariste, ignorând astfel că egalitatea în tratarea elevilor nu înseamnă și șanse pe măsură de realizare a potențialelor intelectuale diferite.

Așadar, cunoscând metodele și tehnicile de identificare a copiilor supradotați, cadrele didactice vor depista la timp posibilitățile creatoare ale elevilor mici. În acest scop este necesar de a cunoaște caracteristicile timpurii ale copiilor supradotați.

Caracteristica generală a potențialului creativ este necesitatea cunoașterii care constituie baza motivației cunoașterii, care la copiii supradotați domină în comparație cu alt tip de motivație (V. Iurkevici). Motivația de cunoaștere a copiilor își găsește realizare ca forme de căutare, activism de cercetare, îndreptat spre găsirea noului. Un astfel de activism întreține formele productive ale gândirii.

Pentru a arăta o caracteristică mai generală a copiilor supradotați vom recurge la spusele psihologului rus P. Blonski: „Sunt foarte plini de inițiativă și, în același timp, retrași și se deosebesc prin reținere de sine și conștientizarea responsabilității. Posedă capacitatea de a comunica cu oamenii și foarte des se bucură de autoritate în rândul colegilor. Anume din aceștia apar liderii”.

Cercetătorul german Heiz Riens a încercat să pună alături toate însușirile care au fost identificate de către diferiți cercetători la copiii supradotați. Acestea sunt:

- Din punctul de vedere al *produsului creației*: copilul supradotat aplică soluții rare, noi, originale, corecte, valoroase, utile, stimulatoare pentru găsirea altor soluții similare.
- Din punctul de vedere al *personalității*: copilul supradotat suportă mai ușor sentimentul de nesiguranță și conflictele se caracterizează printr-o toleranță mare spre dominare, perseverență în atingerea scopului, motivație puternică. Ei aleg mai curând problemele mai dificile și complexe, manifestă spirit autohton, dovedesc multilateralitate, independență, nu așteaptă ajutor din afară, cu ușurință își pot schimba atitudinile, sunt echilibrați din punct de vedere emoțional, posedă simțul propriei valori, sunt deschiși, au încredere în forțele proprii.
- Din punctul de vedere al *priceperilor proprii*: ei se remarcă prin ușurință în formarea reprezentărilor și a noțiunilor, prin modul de gândire neconvențională, posedă capacități analitice, dar și sintetice, priceperi de gândire divergentă; dispun de mobilitate intelectuală în folosirea cunoștințelor fixate, de aptitudini pentru construirea de noi structuri, sunt sensibili la problemele mondiale, ale mediului; sunt deschiși, pot să aplice metode noi [3].

Prin urmare, copiii supradotați pot fi descoperiți în orice tip de comunitate culturală și sunt în general expuși riscului social și respingerii. Deși ei au un uriaș potențial, acesta nu se poate dezvolta integral decât în condițiile unui sistem educativ specializat. Copiii supradotați trebuie identificați și supuși unui program care să stimuleze la maxim capacitățile lor creative.

Referințe bibliografice:

1. Copii supradotați / B-că pentru părinți. Col. de red. Anca George ș.a. – București, 1992.
2. Jigău M. Copii supradotați. – București: Societatea Științifică și Tehnică, 1994.
3. Socoliuc N., Cojocar V. Fundamente pentru o știință a educației copiilor de vârstă preșcolară. – Chișinău: Ed. Cartea Moldovei, 2005.

MANAGEMENTUL EDUCAȚIEI INCLUZIVE

*Natalia CARABET, doctor, conferențiar universitar,
Universitatea pedagogică de stat „Ion Creangă”, Chișinău, Moldova
Anastasia OLOIERU, profesor,
Liceul Teoretic „Petru Rareș”, Chișinău, Moldova*

Summary: *Article addresses the issue of inclusive education management , parts management activity . Stated the importance of each component separately , their impact on the wellbeing of children both healthy and special needs . Mentioned actions risk management, motivation of staff and family , the importance of continuous monitoring and improvement.*

Glosar: *Management - funcția organizațională care asigură desfășurarea eficientă a activităților și care urmărește obținerea nivelului maxim de rezultate prin folosirea optimă a resurselor (Luther Gulick).*